

REJTETT ZUG.

(Regény.)

HANEM azért készülődött mindenki. Mert ha nagy volt is a gyász köröskörül, nőttek, egyre nőttek az új fiatalok, mint a frissenhajtó erdő. S ezektől a fiataloktól mégsem lehetett megtagadni minden jókedvet.

Anna-napnak délutánján, valamivel ebéd után, két kocsiba fogtak be a Hallgató-molyván is. A hátsó kocsiba a mama ült föl fekete selyemben, melléje a tisztartó úr, miután előzően mellény gomblyukába akasztotta be, az ezüst óraláncot s ősz fejét tapadósra kefélt le oldalt. Az első kocsiban Turgonyi András foglalt helyet, kicsinosodva s melléje Béry Zsuzska szökött fel. Habfehér ruhájában, habfehér napernyője alatt úgy hatott, mint egy lilomszál. . . Hívták ugyan magukkal Imre bácsit is, aki a filegóriában az előzőnap ujságot böngészgette éppen, ámde Imre bácsi csökönyösen kitartott a magáé mellett s szelíd értelemmel intézte a szót, a család nevelt-fiához :

— Az én időm rég lejárt s szerepem annyira zsugorodott már csak az életben, hogy a hírlap révén tudomást szerezzek e megbokrosodott világ dolgairól . . . Indulj csak, András öcsém s csapdosd össze a bokádat ! Én is így cselekedtem ezt egy félszázaddal előbb . . .

A két koci túljárt már a Hallgató-molyván, épp a tölgyerdőske szélén húztak el a mély homokban, mikor a molyva déli végéből lelkesülten kiáltott feléjük valaki :

— Éljen Magyarország !

A fiatal pár hátranézett. S jóleső érzéssel látták, hogy Dzsmurák András, a keszeg-vékony csizmadiamester lóbálta utánok a szalmakalapját. A mester volt, akit oly katasztrófális fiaskó ért az aviatika terén (mint tudjuk), hogy azóta is bujkálni volt kénytelen a világ nyelve elől s ez okból húzta meg magát a molyván. Turgonyi András vissza-lengette feléje kalapját, miközben Zsuzska csipkeszélű zsebkendőjét libegtette a mester irányába. Jól tudták mind a ketten, hogy Dzsmurák Andrást a legtisztább indulatok vezették az úri renddel szemben elfoglalt álláspontjában.

Hanem ekkorára az Ondava nyugati gátján zörögtek már, ahonnét nagy kilátás nyílik a Tót Kánaánra. És innen, a gát tetejéről, látni lehetett, hogy mindenfelől hintók, kocsik és egyéb úrfogatok húznak el Vinkóc falu felé, mely a hardicsi molyván túl nyúlt ki, hosszas dombvonulat tetején, legmagasabb pontján a katolikus és református templommal. Mentek-mentek a fogatok Berettő irányából, Szalók és Gatály, úgyszintén Petrik felől, de még a távoli Szacsurból is. Miután

áthajtottak volna az Ondava széles és sekély vizén, Turgonyi András mosolygó szemmel nézett a Zsuzska arcába.

— Azt hiszem, az abarai református tanító is meg fog jelenni a mulatságon.

Ettől a mosolytól napsugaras lett a Béry Zsuzska szeme s szerelmesen bólintott vőlegénye megjegyzésére. S ez a megjegyzés nem volt minden ok nélkül való. Az abarai néptanítóról, bizonyos Vadnayról, tudta mindenki, hogy házasodni szeretne, csak mindmáig nem tudta még kinézni magának a megfelelő tisztet hajadont. Véletlen volt csak, miután biztos pártit jelentett Vadnay tanító úr: tudniillik fölmentést élvezett a háború hátralévő tartamára. Hiszen bevonult ő is, mindjárt az első őszelön, a magyar királyi kormány azonban kevéssel reá fölmentést biztosított a még megmaradt tanítóknak, miután ugyanezt a kormányt mélységesen megrendítették a háborús harcterekről érkezett elrémítő híradások. Ezek a hírek arról tudtak nevezetesen, hogy mindazok az állami és felekezeti tanítók, akik a király parancsára mint póttartalékosok vonultak be a legelső csaták özönébe, szinte egy-szállig elhulltak. Közel két esztendeje mult már ekkor azoknak a vérengző ütközeteknek s a magyar tanítók azóta is a fű alól hallgatják csak a ravaruszkai és rohatini erdők zúgását.

Amire észrevették volna magukat, a vinkóci fürdőcske főkapuján fordult be velük a két kocsi. Lehetett pedig ekkor délutáni félöt óra.

Erre az időre benépesült már a kis fürdő s amint Turgonyi András lesegítette volna Zsuzskát, öt-hat felől is mosolyogva és kötekedve siettek eljök legénypajtások és kisasszonypajtások:

— Gratulálunk! Gratulálunk!

(Tehát mindent tudtak már!)

Zsuzska piros lett az örömtől s vőlegénye repesve gyönyörködött benne. A tisztartó urat és a mamát korosabb barátaik fogták közre és köszöntötték kettejüket a régi barátsággal. Béry Bálint széles kedvvel s némi meghatottsággal fogott kezét a rég nem látott kenyerespajtásával: intézőkkel, ispánokkal, lelkészekkel, néhány korosabb tanítóval és kisbirtokossal, akik a mai napra igyekeztek levetni a beléjük kapaszkodó gondokat s örültek, szívükből örültek, hogy az Isten megtartotta mindnyájukat... Mégegyszer megszorították egymás kezét és átölelték egymást. Azonközben a fiatalok csapatosan sétálgattak a vinkóci fürdőcske árnyas szilfái alatt...

S hogy miből telt ki ez a fürdőcske?

Vagy harminc esztendővel előbb eszébe jutott a falu egyik gaval-lér földesurának, hogy megteremti ezt a kies helyet, ahol — nyári vasárnapokon főként — összejöhet a környék intelligenciája s ahol megpihenhet kissé a messziről érkezett vándor. Saját költségén kiépíttette a melegforrást, melynek vize addig is sok szegény emberen segített már, emeltetett egy pavillont nagyteremmel és terasszal, valamint vendéglői szobákkal, akkor széles sétányt csináltatott a forráshely és a

pavillon közé, fiatal szilfákkal szegette be kétfelől a sétányt s ugyanilyen szilfákat ültetett a három-négy holdnyi fürdőcske egész területére. Oldalt kuglizó húzódott el... Harminc esztendeje mult már ennek. Halott volt régen a gavallér földesúr, de a szilfák megnöttek azóta s széles árnyékot bocsátottak maguk köré. És valahányszor a fürdőcskében össze-összejöttek környékbeli birtokosok, tisztartók, főtisztelendő és tiszteletes urak, tanítók és egyéb törpepotentátok, fölföltámasztották az egykori földesúr emlékét, megállapítván újból, hogy jó ember volt egész életében s igaz barátja a szegénységnek.

Béry Zsuzska és Turgonyi András akkor már rég elvegyültek a fiatalok között s amerre elhaladtak, mindenütt megfordultak utánuk. Azok az egyévi önkéntesek, akik az Anna-bált rendezték s akiknek három-négy napon belül fegyverbe kellett állniok, minden oldalról ostrom alá vették Zsuzskát, szinte esengve a legszebb leánynak, hogy igérje meg nekik: velük megy majd egy-egy tánra. Zsuzska minden kérdésnél bátortalanul nézett Turgonyi Andrára:

— Lehet, Andráska?

— Hogyne, kedves, — gyönyörködött benne a vőlegény.

— De az első tánc a tied lesz, — mondta szerényen a leány.

A fiatalember annyit mondott rá:

— Nohiszen az kellene csak, hogy másnak igérkezz oda az elsőcsárdásra! Félkézzel hajigálnám szét a pavillont, annyit mondom!

Itt-ott egy-egy leánypajtása kapta el félpillanatra Zsuzskát s kíváncsian és némi irigykedéssel próbálta megfagtatni:

— Boldog vagy?

Béry Zsuzska lehunyta ilyenkor a szemét s úgy felelt, mint az alvajáró:

— Nagyon boldog vagyok... Csak vége lenne már ennek a háborúnak! Mert amióta megkérte Andráska a kezemet, mindig rettegésben vagyok, hogy valami szerencsétlenség fog reámszakadni s azzal vége lesz az én fiatal életemnek...

A pavillon tágas terraszán hallgatót játszott eközben az első zempléni banda. Mert Jónás Jancsit fogadták meg Patakról. Sírt a hegedű, jajgatott a klarinét, mély búval morgott a bőgő. Hanem akkor váratlanan fergetegben tornyosodott föl a Rákóczi fejedelem indulója s nyomban reá az első csárdásba vágta bele a cigányok. Azt húzták, hogy:

Én vagyok a petri gulyás,

Én őrzöm a petri gulyát,

A bojtárom vizen-sáron

Én meg a paplanos ágyon a

Babámmal.

A párok hirtelen összefutottak a banda előtt s járni kezdték, méla andalgóban. Zsuzska is ott táncolt kecesen a Turgonyi András két erős karján s vőlegénye balkarjára ráhajtotta keveset a fejét is...

Igy jobban esett neki. Olyan boldog volt, szegényke, hogy már-már félni kezdett ettől a maga nagy boldogságától: hátha egyszer csak reá talál szakadni az égbolt! Alig néhány szempillantás alatt libegő és forgó kavargásban dobogott és csoszogott az aranyifjúság s miközben sírt a Jónás Jancsi primhegedűje s a vezérjátékosnak a kontrás igyekezett alátámasztani a melódiát, Didu, a hatujjú more, a cimbalmon brillirozott utólérhetetlen művészettel, fel-fel reccsent olykor a brácsa s mindez idő alatt szakadatlanul brúgózott a bőgő... És a színek forgatagából hirtelen csak kibukkant a református elemi-iskolai tanító Abaráról, amint balfülére csapta éppen a tenyerét s akaratlanul is elkiáltotta magát:

— Csuhaj!... Mindjárt kirugom a ház oldalát!

Ez igaz volt. Hiszen tudjuk mindnyájan, hogy az abarai tanítónak zsebében volt a fölmentése.

Hanem érdemes volt megfigyelni a többieket is!

A primás előtt illegette magát a Szenczy-gyerek Szalókról, aki azzal igyekezett feltűnést kelteni, hogy — mihelyt pattogóbb nóta következett — a lábszárait villámgyorsan dobálgatta egymás elé, ami megfelelő magatartásra készítette a táncosnőjét is. A Szenczy-fió ugyanis ezt a lábszárdobálgatást vélte a táncművészet kulminációs pontjának... Közvetlenül mellette a Ráskára való Szabó István dobogott egyhelyben, akit tüzérönkéntesnek vettek be. Úgy dobogott egyhelyben, hogy e dobogás következménye gyanánt már az első negyedórában verejtékezni kezdett a halántékánál... Egy már korosabb leányzót lebegtetett maga előtt a jómódúnak ismert Hatolkay Béni, cikázó lendülettel ugrálván ide-oda s ez volt a magyarázata, hogy már-már úgy látszott néha: szem elől veszi a táncosnőjét... Azt viszont minden elfogultság nélkül meg lehetett állapítani mindjárt az elején, hogy legdekadensebb alak az egész forgatagban Ottrubay Pál, a főispáni titkár. Ottrubay Pál ugyanis akkora nyegleséget fejtett ki táncközben, hogy méltán szisszentek fel többen emiatt. A főispáni titkár tudniillik szorosán ölelte magához azt a kisleányt, akit — az urihajadon szerencsétlenségére — éppen a titkár úr talált táncrakérni, miközben a titkár unott-fáradtan tolt a két karját, a lábaival szakadatlanul jobbra-balra súrolt... A főispáni titkár fölényt és előkelőséget akart árasztani mindenáron, ámde csupán annyit ért el, hogy mindenki fölháborodott rajta. Ez viszont minden tekintetben kielégíthette Ottrubay Pált, mert — lelkületét tekintve — erős hajlama volt a cinizmus iránt.

Sírtak a hegedűk, lelkesen kavarogtak a párok, általában mélézva kissé. Mert ebben az időtájban bizonyos szomorkás hangulat jellemezte a fiatalság táncait is, eltekintve egy-két kirívóbb esettől. Idősebb urak, asszonyságok és szülők oldalt üldögéltek ezenközben s összebókolván a fejükkel, egy-két szót váltottak halkán s azalatt csaknem a szívük szakadt meg. Mert tudták, hogy mához esztendőre, az akkori Anna-bálon,

sokan fognak hiányozni immár a most hadbakészülő önkéntes urak soraiból. Hiányozni fognak, mert véres csatákban kerülnek el utoljára s attólfogva kiapadhatatlan könnyekkel fogja siratni őket az édesanyjuk és egy elárvult kisleány, kinek az önkéntes úr megígérte ezen az Anna-báli éjszakán, hogy mihelyt hazahozza az Isten, meg fogja kérni a kezét.

Béry Zsuzska még mindig ott aprózta szélről a vőlegényével s annyi bájjal és oly szerényen táncoltak, hogy mindenki őket nézte az öregek közül. Ám Zsuzska épp ezzel törődött most a legkevesebbet, mert csaknem könnyekre fakasztotta a maga kis boldogsága. Egyszer aztán nem bírta tovább s annyit kérdezett suttogva :

— Szeretsz, Andráska?

— Nagyon szeretlek, hugocskám — súgta vissza a fiatalember. A leány fenyegető hangon folytatta :

— De vigyázz, Andráska,! Mert ha elhagynál egyszer, megölöm magamat !

Turgonyi András annyit mondott rá, kötekedő hangon :

— Ha így beszélsz, meg foglak csókolni !

— Legyen eszed, Andráska ! — könyörgött neki Zsuzska.

Aki közelebről ismerte Turgonyi András, biztosra vette, hogy be is váltja fenyegetőzését. És pedig könnyűszerrel.

Hogy mi volt ott aztán !

Zsuzskát egymástól kapkodták el az önkéntes urak. Turgonyi András is táncoltatni kezdte a kisasszonyokat egytől-egyig. Valahányszor azonban kettesben járták, a csöndes mama mintha előrelátott volna a jövőbe, mert szívszakadtan suttogta maga elé :

— Gyerekek ! . . . Gyerekek ! . . .

Olyankor a tisztartó úr is sóhajtott egyet.

Hanem ez a nyomott hangulat sem tartott sokáig. Mert éjféλι szünetkor, mialatt hallgatónótákat zengett a banda s a fiatalok közül mindenki kiválasztotta már a párját, az öregek is csoportokat vertek az oldaltnyiló szobákban, koccintgatás és iddogálás közben megújították a régi barátságot s nyomban enyhültebbnek látták a jövőt. Amikor már feltornyosult a kedv, Béry Bálint tisztartó úr magához intette a primást, a kontrást, a brácsást, a klarinétost, valamint a nagybögöst s annyit mondott :

— Az enyémet, gyerekek !

S egyet sodorítván a bajuszán, tenyerébe fektette a tarkóját és akkor kieresztette a hangját, szilaj keserűséggel :

Fürdik a holdvilág az ég tengerében,
Méláz a haramja erdő sűrűjében,
Sűrű a fűvön az éj harmatozása,
De sűrűbb két szeme könnyének hullása . . .

Mert a romák minden utasítás nélkül tudták már, melyik az a dal, amelynek keserűségétől ki szokott csordulni a tekintetes úr szíve?

A tisztartó úr és a mama oldalán ott ült Zsuzska és András, szorosán egymás mellett. Mély meghatottsággal nézték az öreget, aki esztendőnkint ha egyszer dalolta el magát mértékletesen. Mert minden más idejét az élet szakadatlan gondjai kötötték le. Hanem ugyanakkor felszökött a tekintetes úr, testének egész súlyával s pattintván egyet, derékon kapta át a feleségét s a következő pillanatban már rúgta is a padlót ama nevezetes nótára, amelyben megállapítást nyer ama tény, hogy a csongorádi bíró leányának Mariska a keresztnéve... Béry Bálint tisztartó úr táncára, mintegy jeladásra, fölkerekedtek az öregek mind: intézők, ispánok, kisbirtokosok, tiszteletes urak, rektorok s két-három jóhangú kántor. Most már őket nézték a fiatalok. És ezek a fiatalok kénytelenek voltak elismerni magukban, hogy szülők, nagybácsik és nagynénik szebben táncolnak, mint ők. Mozdulataikban több volt a kellem és tartózkodás, azonfelül a táncosok nem bizalmaskodtak a táncosnőikkel...

... A Laborc vize felől kinyitotta már álmos szemét a nap s küllőivel szétnyilazott a mennybolton, amire széledezni kezdtek. Az összes önkéntes urak kiálltak a terem közepére s nagy kört alkotva, átölekeztek. És akkor csengő hangjaikon viharos erővel vágtak bele ama szívfájdító búcsúdalba:

Ballag már a vén diák...
Tovább!... Tovább!
Isten veletek, cimborák...
Tovább!... Tovább!

Lehorgasztott fejfelé hallgatta őket mindenki, miközben a kisleányok szemükhöz nyomogatták a zsebkendőiket. Megölelték egymást mégegyszer a fiúk, fogadalmat téve, hogy egy esztendő múlva újból találkoznak ugyanitt, ha...

Riadtan hallgattak el valamennyien.

Messze járt már a határban a Béry Bálint tisztartó úrék két fogata, lefelé poroszkálva a vinkóci dombhajlatról, a hardicsi molyvának kinyúlt mezei úton. De ugyanígy távolodott-távolodott negyvenötven kocsi és bricska még a vinkóci fürdőcskétől: melyik Berettő, melyik Szalók és Gatály, úgyszintén Petrik, melyik Deregnő avagy Szacsur felé igyekezve.

Turgonyi András úgy intézte ügyesen, hogy az öregek kocsija került előre: az ő fogatjuk hátramaradt jócskán. És míg a vén kocsi valami elfelejtett nótácskát dűnnyögött maga elé e napon, a régi babájáról emlékezvén, ők ketten szorosán símultak egymás mellé a hátsó ülésben. Zsuzska fáradtnak látszott, kenderhaja megbomlott keveset, de így még ellenállhatatlanabb volt. Egyszer csak nem bírt magával többet... Hátradült az ülés vánkosára s két karját az égboltnak tárta szét:

— Istenem!

Turgonyi András, fölhevült fejjel, a leányhoz hajolt kissé, majd átkarolta óvatosan, éppen a hónalja alatt . . . Összeremegtek.
A nap a hátukba sütött.

III.

Eljött az este, amikor utoljára ültek vacsorához valemennyien. Mert másnap reggel indulnia kellett Turgonyi Andrásnak, miután időközben egyenruhája is megjött a katonaszabótól. Ez volt az oka, hogy a szobákban csak lábujjhegyen mert járni minden lélek. Elment aztán Turgonyi András s temetői csönd maradt vissza a Hallgató-molyván.

Meghatottan jöttek össze erre az utolsó vacsorára.

Ezt megelőzően Dzsmurák Andrással találkozott Turgonyi András s mindaz, amit a kvietált aviatikustól hallott ezen az alkonybamerülő délutánon, derűre fakasztotta. Pedig szánandóbb sors aligha lehetett ama napokban még egy másik a világon, mint a Dzsmurák Andrásé. És a katonának induló fiatalember mégis mulatni volt kénytelen rajta. Lelke mélyéből.

Dzsmurák mesterről tudjuk már, hogy tenyérnyi kertjének egyik sarkában körtefácska idétlenkedett, amely bő termést ígért erre a július-végre. A mester (s ezt is tudjuk!), hogy a molyvai gyerekek és egyéb kamaszok le ne lopkodhassák a körtefáról a termést, spárgával bogozta össze a fa ágait s a spárgát akkor a pítvarába vezette, mely csizmadiaműhely is volt egyben s ott csengővel hozta összeköttetésbe ugyanazt a spárgát. Ha lopni akart valaki, megmozdultak a gallyak s a következő pillanatban megszólalt odabent a csengő. Önként következik ebből, hogy a cickányorrú mester tüstént kirohant a pítvarból, de furkóssal, alaposan ellátandó majd a baját az elvetemült körtezsiványoknak.

Ámde nem úgy lett!

A rokonszenves föltaláló ugyanis fűnek-fának eldicsekedett legfrissebb ötletével s ez volt az oka, hogy éjszakánként nem tudott aludni a nyomorult. Mert a mester legújabb találmányát megneszelték a molyvai kamaszlegénykéek s emiatt . . .

De tartsuk meg a sorrendet!

(Folytatása következik.)

Komáromi János.